

RADIM NOVÁČEK
(21. 3. 1905 - 13. 2. 1942)

Jiří Čejka, Národní muzeum, Praha

V letošním roce si připomínáme nedožitě devadesátinny Radima Nováčka, významného mineraloga světového formátu.

Radim Nováček se narodil v Ústí nad Orlicí, vystudoval gymnázium ve Vysokém

Mýtě a pak se věnoval studiu přírodopisu a chemie na přírodovědecké fakultě Karlovy university v Praze. Zaměřil se na mineralogii, přičemž svůj zájem soustředil na chemickou mineralogii či mineralogickou chemii. Působil jako asistent mineralogického ústavu profesora Slavíka. Po úspěšném absolvování vysokoškolských studií a vykonání státních zkoušek a rigoróza se v r. 1936 habilitoval pro obor mineralogie. Když nacisté zavřeli vysoké školy, Radim Nováček přešel do mineralogického oddělení Národního muzea. Věnoval se nejen vědecké práci, ale rovněž působil v odboji proti nacismu, což se mu stalo osudným. V r. 1941 byl zatčen. Během svého věznění na Pankráci posílal příbuzným a přátelům motáky, v nichž se neustále vracel ke svým vědeckým problémům, udílel rady a pokyny, jak dál v řešení pokračovat, jaké práce připravit pro publikaci atp. Nadaný chemický mineralog, jakých se rodí málo, nachází svou smrt 13. února 1942 v koncentračním táboře v Mauthausenu. Mezera v československé a světové mineralogii, která jeho zatčením a smrtí vznikla, v podstatě nikdy nebyla zacelena.

Radim Nováček byl za své vědecké zásluhy jmenován mimořádným členem Královské společnosti nauk a externím členem Státního geologického ústavu Československé republiky. Působil rovněž jako člen a funkcionář řady vědeckých společností.

Radim Nováček se svými vědeckými výsledky zejména při vědecké revizi sekundárních minerálů uranu zařadil mezi ty československé vědce, kteří mají trvalé místo ve světové vědě. Dokonale ovládl metody kvantitativní mikrochemické analýzy, takže dokázal provádět kvantitativní analýzy minerálů i v případech, kdy měl k dispozici jen miligramy vzorku. Stejně tak zvládl sledování morfologie a optických vlastností krystalů. S profesorem F. Ulrichem a Z. Trousem se pokoušeli i o studium minerálů pomocí rentgenové difrakce. Dokázal, zřejmě díky svému chemickému vzdělání i zájmu, úspěšně a smysluplně propojit metody chemické a mineralogické, dostupné v té době, což vedlo ke zcela mimořádným výsledkům v již zmíněné systematické vědecké revizi sekundárních minerálů uranu. Vycházel z dokonalé znalosti literatury a opíral se o studium vzorků nejen z Národního muzea, přírodovědecké fakulty UK, ale i o vzorky získané ze zahraničí. Rovněž jeho kontakty se zahraničními vědci byly vynikající.

Radim Nováček stanovil chemický vzorec johannitu a uranopilitu (v té souvislosti popsal i beta- resp. metauranopilit, který však zůstává dosud nedořešen, protože není k dispozici autentický materiál), určil rovněž chemický vzorec cuprosklodowskitu, objevil vedle uranofanu i jeho polymorfní modifikaci betauranofan, prokázal identitu minerálů dakeitu a schrockingeritu. Nováčkovy publikace, v nichž popisuje detailně výsledky svého výzkumu uvedených minerálů, se staly jedním ze základních kamenů nejen pro mineralogii a krystalochemii minerálů uranu, ale i pro mineralogii obecnou. Dodnes se proto v odborné literatuře s citacemi Nováčkových prací setkáváme. Jeho "citační index" zůstává trvale relativně vysoký, což je nejen pozoruhodné, ale současně je to i dokladem vysoké vědecké hodnoty jeho výzkumů.

Karel Tuček píše v Časopise Národního muzea, oddíl přírodovědný, v článku "In memoriam doc. dr. Radima Nováčka", že se Radim Nováček stal nepostradatelným spolupracovníkem a nezapomenutelným přítelem všech, kteří se s ním stýkali. Jeho postoj k nacistické okupaci a strašlivé persekuci české inteligence byl naprosto jednoznačný a nekompromisní. V motáčkách Nováček píše "nermutte se pro mne - válka je válka a někdo padnout musí". "S mým návratem nepočítejte" píše několikrát. Je to jistě osudové, že právě ti nejlepší z nejlepších odcházejí na věčnost v mladém věku - i když osud Radima Nováčka se naplnil z důvodů a příčin jiných, tragických, ale navýsost čestných a obdivuhodných.

Radim Nováček byl člověk vysokých vědeckých a morálních kvalit. Plným právem se mu dostalo posmrtného ocenění v r. 1951, kdy americký profesor Clifford Frondel nazval nováčekitem nový minerál, hydratovaný uranylarzeničnan hořečnatý, $Mg(UO_2)_2(AsO_4)_2 \cdot 12H_2O$. Radim Nováček se i přes svůj krátký život svým dílem a tímto "svým" minerálem zařadil mezi nesmrtelné.

Radim Nováček (druhý zleva) při stěhování mineralogických sbírek začátkem druhé světové války. Foto: Archiv NM

Tuček - Rost.

Publikace v Litvěch si představuji pěkně vy-
pravěnou s tabulkami obrázků, nejlépe v če-
štině nebo v rusky-mat. Amal. Může
přidat i o podrobné litické kamennosti
(vřadovny v Praze). Bylo by záhodno má-
lat analyty různých typů vápence, ověřit,
kda přitom odložit (Selišauer), nahat ve
vápenci po sm. Analýza laumontitu (nahat
po Ba - viz Fr. Kratochvíl) nebo nadty dít / či-
ny a kalny) a přitom foto. Nezapomenout na
slopy Cu Fund (Kašparov), chlorit, jehličkovitý
nerost, sédrovec a) Kalat zpracovat důsledně.
Plutý Kalat, vápenci laumontit. V stře
foto hotové!

chemik: nabuhy, ponir einuat. k nitacimial.
Dobrá by byla analýza organické substance
(Pebří) - Křátek analyty částečně (H₂ gřáta
živ. atd.) v ných seřadě. jehličkovitý, cinnu-
barit. hřmiv v méu seřadě. matkes a jehlič-
fii (Tm a sekarna. Tam též sekarnové se-
lání z Paríže. hornat s jehly v USA a j) (from seot
1940). První je ných jehly 1935 ve 2. 2. 1935.

Slavík o labastanu

Indičtí potomci mělo pyrit a markant me
Kalatu z Podolí!

Muslo poždrav věm!

Státní nový rok!

R.

Tuček. Všechny ných kystalogy, měřim (předluh)
Formát, měřim (měřim) též měřim (měřim) měřim
konalyk xx kurosklodowskitu z katalogy. bříka
dita z roby Slinocher. Leže to obřomaly (hl. opti-
ke), vřoklyte s uranofanem, B-uranofanem,
sklodowskitem atd. (Bolleit, Schup, Val a j) a
dítě vřoklyte, a francouzsky do 40. školství. Apla-
ke Slinocher udila optiku paradoxytu z křepky.
Prnak jé budu chřidit strati!

Karli, obstaraj prodej těch kamenní, jak jéme
vyjednali. Čekat peněz, si nesh na úradu vy-
dání za mu. Čekat dý úradu, aby platila naše
noci!

Státní nový rok!

Tuček, Gllk, Slinocher ke kurosklodowskitu:

Analýza jím (mikro, analýza nedokonalá) amorfá
nitkál H-Cu, břit též obě amorfopit, ledov-
nitý, zelený, žlutozelený, hnědo... ný, s lesklým
povrchem (na rozdíl od kurosklodowskitu.) Přechází
do kurosklodowskitu. Z jehly. Kuroverit
Cu bylo měřim pochytne - měřim obidru lookitů.
Měřim, zda jím stacion index bonu. Kuroverit
(1. nebo 2. kury) v ných měřim ochuzený z u sm.
Jeden z nich lze poznat podle stop slepovam - druhá
přelka, ných v Muxu u H-karbonatů nebo sled.
Aquaem, zda se uv, uranofalkalit. Měřim jím
z kuroverit istau. po Trounla a Střba-Přokus mladší-
ho. Jedno měřim (tehnogualit X) dobře, druhé třeba
opakovat. Měřim nedokonalé aquaem u Rosta
s laboratorní pod ných chemikálními. Tam též v gata-
vnu souvec křik slau. Se. dosud neměřim. Lepší
se Trounla a Střba-Přokus. Mohl by Tuček dořidit.
Chemický publikováno 1938 a 1939 v Collection.

Ke kuroskl. Bylo by dobře měřim znovu měřim
mikroanalýza kuroverit z katalogy. Formát uranofana
jím ných (Břakopřokly) a med v Muxim (Rax).
V mo' kuroverit jím jím.
Měřim jím též po Střba Střba Se-formula' nebo
nitkál. Koleni měřim obřok. Střba vřim měřim
es to jé. Lepší se Střba nebo Trounla med o.
Zom vidi a dalo by se to jím.
Zlom R.

Motáky, které psal Radim Nováček
přátelům během svého věznění na
Pankráci v r. 1941